

УДК 070.481:070.447/448](477)

*Анна Пилипенко,
студентка магістратури Інституту журналістики
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Контент літературного журналу: принципи моделювання

У статті досліджений контент українських літературних журналів, здійснена класифікація та порівняльний аналіз видань, визначені основні принципи моделювання та організації їхнього контенту.

Ключові слова: літературний журнал, контент, моделювання, рубрикація.

Актуальність і перспективність дослідження зумовлені його значним практичним потенціалом: воно може слугувати теоретичною базою для створення нових журнальних видань та удосконалення існуючих на ринку. Грунтовне наукове розроблення теми ще не було здійснено. Її побіжно розглядали у своїх працях Т. Крайнікова, Г. Швецова-Водка, Т. Хітрова, І. Сівашова, Т. Ярошенко, тож подальші дослідження у цій сфері необхідні.

Об'єктом дослідження є українські літературні журнали.

Предмет — принципи моделювання, формування, організації контенту літературного журналу. *Мета* дослідження полягає у спробі систематизації наявних прикладів організації контенту та у виробленні єдиного структурованого принципу його моделювання, що сприятиме удосконаленню та упорядкуванню наповнення журналу, а також полегшить читачеві орієнтування в ньому.

Методи дослідження: загальнонаукові — аналіз, узагальнення, класифікація (типологія журналу, класифікація контенту); контент-моніторинг (рубрикація та матеріали в ній), описовий, порівняння, аналогії (при опрацюванні масиву журнального матеріалу та викладенні результатів).

Журнальне видання у системі видавничої продукції: типологічний огляд. Журнали разом з іншою періодикою утворюють систему преси, яка, у свою чергу, є частиною системи засобів масової комунікації. На сучасному рівні дослідження журналістики поки що немає відпрацьованої методології, яка б уможливила всебічний аналіз журналів.

ДСТУ 3017—95 "Видання. Основні види. Терміни та визначення" подає таке визначення журналу: журнал (часопис) — періодичне журнальне видання, яке виходить під постійною назвою, має постійні рубрики, містить статті, реферати, інші матеріали з різних громадсько-політичних, наукових, виробничих та інших питань, літературно-художні твори, ілюстрації, фотографії [3].

Точніше визначення журналу пропонує СОУ 22.2-02477019-06:2006: журнал — періодичне видання встановленого формату у вигляді блока скріплених у корінці друкованих аркушів, що виходить із постійною назвою, має постійні рубрики і містить статті і/або реферати з різних громадсько-політичних, наукових, виробничих, інших питань, а також літературно-художні твори та ілюстративний матеріал [5]. Типологію видань досліджує Т. Крайнікова [4].

За ДСТУ 3017—95 [3] є можливість виділити такі види журналу: громадсько-політичний, науковий, науково-популярний, виробничо-практичний, популярний, літературно-

художній, реферативний. Цього самого поділу дотримується Г. Швецова-Водка [8]. За згаданим стандартом літературно-художній журнал — періодичне журнальне видання творів художньої літератури, а також публіцистичних та критичних статей і матеріалів. Літературний журнал поширює культурні цінності. Серед його функцій, безумовно, й розважальна.

За іншою класифікацією журнали поділяються на суспільно-політичні (правознавчі, суто політичні, економічного типу, популярні); наукові (природничі, гуманітарні, загальнонаукові); науково-популярні (технічні, науково-фантастичні, природознавчі, загальнонаукові); культурологічні (літературно-художні, культурно-мистецькі, релігійні); існують також фахово-галузеві видання, статево-групові (для села, для молоді, для жінок) тощо.

Запорізька дослідниця Т. Хітрова структуру системи преси диференціює за ознакою проблемно-тематичного спрямування на громадсько-політичні, літературно-мистецькі, літературно-художні, розважальні, спеціалізовані, рекламно-довідкові, промислово-виробничі, сільськогосподарські, екологічні, релігійні видання [7]. Варто назвати й типологію ознак спеціалізованого журналу, розроблену російським ученим А. Акоповим. При формуванні видання можна виділити три типи ознак: головні, вторинні, формальні. До типологічних ознак належать: видавець (засновник), мета та завдання, читачка аудиторія; до вторинних — авторський склад, внутрішня структура, жанри, оформлення; до формальних — періодичність, обсяг, тираж [1]. Визначальними є первинні, типологічні ознаки, саме вони створюють загальний образ майбутнього видання. Вторинні ознаки обумовлюють його розбудову, конкретизацію образу, формують його унікальність, специфіку, а матеріальне втілення видання, тобто періодичність, обсяг, тираж — це формальні ознаки.

Умовно всі журнали поділяють на три рівні сприйняття, які, відповідно, розраховані на три рівні читачів:

- інформація для всіх;
- орієнтована на широке коло працівників галузі й тих, хто цікавиться певними сферами науки, техніки, культури;
- наукова і спеціальна інформація.

Очевидно, що літературні журнали розраховані на другу категорію: на фахівців галузі (працівники літературної сфери, студенти гуманітарних вищих навчальних закладів) та тих, хто цікавиться літературою. У цьому випадку можна говорити про дуже неоднорідну аудиторію. І в цьому полягає складність формування контенту літературного журналу,

адже він має бути цікавим зовсім різним за віковими, соціальними та професійними критеріями категоріям читачів. Водночас аудиторія журналу априорі чіткіше зорієнтована, а отже, обізнана у конкретній галузі, ніж, скажімо, газети, споживач інформації якої — масовий читач. Тому журнальні матеріали не потрібно адаптувати, робити їх дохідливими, популярними, а це значить, що немає інтелектуальних, інформаційних втрат контенту в процесі його редакційно-видавничої підготовки.

Контент літературного журналу: принципи і практики формування. У "чистому" вигляді літературно-художніх журналів в Україні небагато, наприклад, "Київська Русь", "Реальність фантастики", "ШО". Більшість журнальних видань поєднує літературно-художню складову з іншими змістовими аспектами [6]. Часто можна спостерігати своєрідну гібридизацію матеріалів: художні тексти розміщені поруч із культурологічними розвідками та інформацією про мистецькі події. Тож за кількісним вмістом літератури журнали можна поділити на:

— літературно-художні (містять первинні літературні твори та критику: "Критика", "Сучасність", "Четвер");

— літературні (література плюс довоколалітературна інформація — інформаційні повідомлення, статті, інтерв'ю: "Вітчизна", "Кальміус", "Дніпро", "Київська Русь");

— змішаного типу (поєднання літературно-художньої складової з іншими змістовими аспектами як рівноправних частин журналу: "Всесвіт", "Книжковий огляд", "ШО", "І").

Переважно контент журналу (та й преси загалом) формується "спусканням" вказівки про тему й обсяг матеріалу від редактора до журналіста/автора (назвемо такий принцип формування контенту низхідним). Характерною особливістю літературного журналу є те, що контент формується спонтанно, без заздалегідь встановлених якісних (тема) і кількісних (обсяг) обмежень матеріалів, і саме достатня кількість матеріалів утворює номер видання. Це пояснюється тим, що художні та критичні авторські тексти надходять у редакцію переважно самоплином. Те саме стосується рубрик: у літературному журналі матеріали, розміщені під рубриками, не мають наперед визначених обсягів, наповнення та розмір матеріалів зумовлені лише кількістю відповідних текстів у кожному конкретному числі часопису.

З огляду на це можна розробити загальну схему специфіки формування контенту літературного журналу:

Журнал	Літературний журнал
Завдання редактора	Матеріал (самоплинне надходження)
↓	↓
Матеріал	Сортування (художня література, критика, публіцистика, інтерв'ю)
↓	↓
Комплектування рубрики	Добір матеріалів (за якістю, художньою цінністю)
↓	↓
Редагування	Формування рубрик
	↓
	Редагування

Інформація в літературному журналі може бути :

— за ступенем опрацювання: первинною (художні твори, інформаційні статті, інтерв'ю); вторинною (огляди, рецензії, анотації, відгуки);

— за мовною ознакою: оригінали творів; переклади.

Проте значно репрезентативнішим саме для літературних журналів є ділення за змістовим наповненням:

— художня література: проза, поезія, драма, гумор, фантастика;

— публіцистика: есеїстика, спогади (спогади — це не лише мемуарна література у звичному вигляді, а й короткі історії літераторів про події минулого, пов'язані з колегами; вони не мають відображати тло епохи, їхнє призначення — розповісти про ситуацію чи розкрити характер і стосунки відомих письменників, діячів мистецтва);

— критика: рецензії, анотації, огляди літератури, відгуки на книгу;

— інформаційні матеріали: інтерв'ю, повідомлення про події у книжковому світі (фестивалі, ярмарки, форуми, зустрічі з письменниками, репрезентації), статті про письменників.

Рубрикація літературного журналу як основа організації контенту. Матеріали журналу розміщуються у відповідних рубриках. Але рубрикація не дублює уже назване ділення інформації за змістовим наповненням. Часто окремі літературні часописи навіть не намагаються створити якусь організовану систему у розміщенні текстів. Назвемо, наприклад, "Київську Русь" та "Книжковий огляд", у яких відсутня чіткість у наповненні видання. У "Книжковому огляді" — загалом назв рубрик понад 50, вони непостійні, практично дублюються, жодним чином не спрощують орієнтацію у виданні.

На предмет рубрикації та наявного контенту розглянемо кілька літературних журналів.

"Березілля". Рубрикація: Публіцистика; Поезія; Проза; Драматургія; Критика; Есеїстика; Спадщина; Не до сміху... Рубрикація адекватна контенту. Журнал публікує поетичні, прозові, драматичні твори українських письменників, переклади із зарубіжних літератур, літературно-критичні, історичні, публіцистичні матеріали.

"Дніпро". Рубрикація: Проза, етюди, оповідання, нариси; Поезія; Фантастика; Театр і драма; Незаперечна критика; Молодняк; Гумор; Пригоди; Детектив; Жіночі історії; До вус; Нобелівські лауреати; Астрологія; Фестивалі. Поділ на рубрики в журналі нетрадиційний і дуже детальний, у ньому знайшлося місце для виокремлення таких рубрик: Пригоди; Детектив; Жіночі історії; До вус (синоніми, багатство українських слів); Нобелівські лауреати; Астрологія. Це незвичайний хід, проте він може мати місце, якщо цього поділу дотримуватися систематично, а не тенденційно. Із цим пов'язані деякі труднощі, оскільки навряд чи журнал матиме щомісяця, наприклад, вартісну жіночу історію.

"Кальміус" (до 2002 року включно). Рубрикація: Поезія; Рецензії / Критика; Проза; Інтерв'ю; Ліричний постскриптим. Наповнення журналу відповідає рубрикам. Щодо художньої складової, то вона чітко поділена на прозу і поезію, це означає, що часопис не друкує драматичних творів. Така публікація спрощує орієнтування, структура видання логічна і легка для сприйняття.

"Вітчизна" (до 2009 року включно). Рубрикація: Поезія; Проза; Драматургія; Публіцистика, публікації; Критика; Зенітка; Наш виставковий стенд. "Вітчизна" — літературно-художній та громадсько-політичний журнал Національної спілки письменників України. Друкує літературну критику, публіцистику, має сатирично-гумористичну рубрику "Зенітка", уміщує розповіді про художників.

"Київська Русь". Рубрикація: Проза; Поезія; Культиватор; Переоблік; Барабан; Заборонена зона; Апокрифи. Уміщує твори популярних сучасних літераторів, переклади всесвітньо відомих письменників і перспективних авторів, відомих невеликому колу читачів, рецензії, короткі коментарі

до книг. Є рубрика, присвячена знаменитостям, яка знайомить з персоналіями, їхніми роздумами з різного приводу (тут друкують інтерв'ю та статті). Оригінальна рубрика Апокрифи: вона містить стилістичні вправи "пасіонаріїв"¹ вітчизняної літератури та різноманітні культурологічні рефлексії. "Київська Русь" — це просто суміш текстів, матеріали у рубриках не впорядковані, наприклад, проза трапляється по три-п'ять разів у різних частинах одного номера журналу.

"Критика". Рецензії; Есеї; Огляди. Поділу на рубрики немає, але публікуються рецензії, публіцистика, есеїстика. Трапляється плаваюча підрубрика Дискусія.

"Потяг—76". Рубрикація: Поезія; Проза; Есеїстика; Інтерв'ю; Критика; Нон-фікшн; Класика. У журналі — сім розділів-"вагонів". Часопис уміщує передусім нову та найновішу літературу країн Центрально-Східної Європи, не обмежується цим регіоном і суто літературною сферою. Політологія, соціально-культурна антропологія, публіцистика, культурно-мистецька і суспільно-політична інформація також представлені у ньому.

"Сучасність". Рубрикація: Поезія; Проза; Публіцистика; Критика. На нашу думку, такий поділ контенту літературного журналу за рубриками найточніше відповідає поставленій меті. Журнал за цим принципом побудови легко наповнювати матеріалами, він зручно організований.

"Книжковий огляд" (до 2004 року включно). Рубрикація: Книга і ринок; Дискурс; Маскульт; Коло літератури; Фантастичні обрії; Пряма мова. Загалом назв рубрик понад 50, вони не систематизовані. Це радше галузева періодика, яка стосується видавничої справи. Хоча ліву частку обсягу становлять художні тексти та довоколітературна інформація.

"Четвер". Часопис текстів і візії за редакцією Юрія Іздрика. Рубрикація відсутня. Кожен номер має нову тему й унікальне графічно-технічне оформлення. Орієнтовані в журналі складно, прозові й поетичні твори, описи життєвих ситуацій та інші різножанрові матеріали уміщені безсистемно. Але це — характерна риса "Четверга" і подобається шанувальникам нетрадиційністю підходу.

Кожен журнал має свої особливості: "Вітчизна", "Все-світ" і "Дніпро" — більш класичного спрямування, орієнтовані на читача старшого віку; основні публікації часопису "І" — наукові та науково-популярні культурологічні розвідки, літературно-художня складова виконує функцію додатку. Журнали "Четвер" та "Потяг—76"² значно більші за обсягом, дорожчі, рідко з'являються в продажу, а поштової передплати на них немає, тож придбати часопис вкрай важко. Крім того, вони виходять нерегулярно. "Книжник-review" зник з ринку, але є передумови поновлення його випуску. Цей журнал запам'ятався аналітичними, інформаційними статтями та рецензіями. "Книголюб" побудований за принципом "Книжника-review", але є ускладнення із його розповсюдженням навіть у столиці.

Отже, після аналізу багатьох літературних журналів логічно видається така система поділу матеріалів:

Проза, бо нині вона посідає найпомітніше місце в літературі з точки зору й авторів, і читачів; найпомітніші явища в літературі нині — це саме прозові тексти; *Поезія* займає друге місце у літературному процесі; крім того, поезію доречно виокремлювати в особливий розділ-рубрику через специфіку її графічного оформлення — нещільно задруко-

ваний текст, елегантні віршовані строфи; *Драма*; *Фантас-тика*; *Гумор* — дещо менше використовувані форми самовираження автора. Такий поділ художніх творів нетотожний академічному за родами літератури (їх є три: поезія, проза, драматургія), оскільки склалася традиція публікацій гумору та фантастики відводити окреме місце. Наприклад, у "Дніпрі", "Вітчизні", чи не найавторитетніших вітчизняних літературних журналах, є окремі рубрики для цих жанрів. Це певною мірою зумовлено тим, що фантастика має своє специфічне коло шанувальників, а гумористичні тексти — чітко виражену розважальну функцію, тож окрема рубрикація спрощує орієнтування читача у виданні та доступ до цих видів літературних текстів; *Есеїстика*, до якої варто віднести відображення письменниками різноманітних речей, як-то почуття, подорожі, сни, містика тощо; *Критика* — рецензії, анотації, відгуки, книжкові огляди тощо; *Інформатив* уміщує журналістські інформаційні матеріали — інтерв'ю, повідомлення про події у книжковому світі, статті про письменників, а також публіцистику за авторством літераторів.

Висновки. У дослідженні розроблено загальну схему особливостей формування контенту літературного журналу з огляду на специфіку надходження матеріалів (самоплин), здійснено спробу аналізу прикладів організації контенту та рубрикації матеріалів в українських літературних журналах. Розроблено авторську класифікацію видів інформації за різними критеріями: ступенем опрацювання, мовною ознакою, змістовим наповненням. Вироблено єдиний структурований принцип моделювання контенту, що сприятиме удосконаленню наповнення літературного журналу та поліпшенню зручності користування ним.

Список використаної літератури

1. *Акопов А.* Методика типологического исследования периодических изданий (на примере специальных журналов) / А. Акопов. — Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1985. — 96 с.
2. *Давидченко Т. С.* Типоформуючі ознаки та критерії типологічного поділу масмедіа : (монографічне вивчення дитячої, молодіжної, жіночої та іншої періодики) // *Культура народів Причорномор'я*. — 2007. — № 120. — С. 169—172.
3. *ДСТУ 3017—95.* Видання. Основні види. Терміни та визначення. — Вид. офіц. — Чинний з 23 лютого 1995 р. — К. : Держстандарт України, 1995. — 45 с.
4. *Крайнікова Т. С.* Видавничі стандарти : Основні поняття, типологія видань, технічні вимоги до друкованої продукції, вихідні відомості видань : довідник для редактора та видавця. — На правах рукопису.
5. *СОУ 22.2=024770019-06:2006.* Журнали. Технічні умови. — Вид. офіц. — Чинний з 18.01.2007. — К. : Держ. ком. телебачення і радіомовлення України, 2006. — 23 с.
6. *Українська періодика: історія і сучасність* : доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 17—18 трав. 2002 р. / за ред. М. М. Романюка. — Львів, 2002. — С. 160—163, 388—392.
7. *Хітрова Т.* Типологічні особливості періодичної преси Запорізького краю 1904—1920 рр. : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Хітрова Тетяна Володимирівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. — Запоріжжя, 2007. — 20 с.
8. *Швецова-Водка Г. М.* Документ і книга в системі соціальних комунікацій / Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманітарний ун-т. — Рівне, 2001. — 438 с.

В статтє исследован контент украинских литературных журналов, осуществлены классификация и сравнительный анализ изданий, определены основные принципы моделирования и организации их контента.

The content of Ukrainian literature magazines is analyzed, classification and comparative analysis of publications are put into practice, the basic principles of modeling and organization of the content are defined as well.

Надійшла в редакцію 1 грудня 2011 року

¹ Пасіонарії — люди, які мають уроджену здатність абсорбувати із зовнішнього середовища більше, ніж це потрібно лише для особистого збереження; заповзятливі, активні люди, "руші" суспільного і культурного розвитку.

² У Книжкову палату України обов'язкові примірники цього часопису перестали надходити з 2008 року.